

Zvonimir BRUSAČ

Konstitucije franjevac trećoredaca „provencije Dalmacije“ iz 1492. i *Generalia Statuta* „Lombardske kongregacije“ iz 1549. godine

Fra Zvonimir BRUSAČ, TOR
Provincijalat franjevac trećoredaca glagoljaša
Samostan sv. Franje Ksaverskog
Matije Jandrića 21
HR – 10 000 Zagreb
zvonimir.brusac@gmail.com

UDK 27-789.32(497.58 Dalmacija)(062.13)(093)“1492/1549”
Izvorni znanstveni članak
DOI: <https://doi.org/10.58173/kz.77.6>

U ovom radu će se nakon upoznavanja s genezom „Generalia Statuta sive Decreta Fratrum Tertii Ordinis Sancti Francisci de poenitentia nuncupati, regularis observantiae congregationis Longobardae in habitu heremitico degentium“ iz 1549. usporediti sadržaj tog teksta sa sadržajem konstitucija franjevac trećoredaca u Dalmaciji iz 1492. godine i vidjeti na koje zaključke mogu uputiti sličnosti i razlike tih dvaju tekstova. Generalia Statuta sadrže, u novom, prerađenom i uređenom obliku „ustanove i odredbe“ usvojene 1475. godine na generalnom kapitulu franjevac trećoredaca na području Italije. Ukazavši na veliku vjerojatnost postojanja kontakata između franjevac trećoredaca u Dalmaciji i franjevac trećoredaca na području Italije i utvrdivši povezanost mnogih odredbi Konstitucija iz 1492. s odredbama Generalia Statuta, može se pretpostaviti da su Konstitucije priređivane na temelju poznavanja „ustanova i odredbi“ koje su vrijedile za franjevoce trećoredce na području Italije te usvojene na njihovom generalnom kapitulu dvadesetak godina ranije. Ako se to dogodilo, može se također lakše razumjeti zašto su dalmatinski franjevci trećoredci te svoje konstitucije uvijek, uz Pravilo Nikole IV. na koje su se zavjetovali, smatrali temeljnim dokumentom za uređenje i normiranje svoga redovničkog života, unatoč njegovoj formi disciplinsko-kaznenoga redovničkog pravilnika.

Ključne riječi: *franjevci trećoredci, konstitucije franjevac trećoredaca „provencije Dalmacije“ iz 1492., Generalia Statuta „Lombardske kongregacije“ iz 1549. godine.*

Uvod

Nakon upoznavanja s genezom „*Generalia Statuta sive Decreta Fratrum Tertii Ordinis Sancti Francisci de poenitentia nuncupati, regularis observantiae congregationis Longobardae in habitu heremitico degentium*“¹ (u nastavku: *Generalia Statuta*) iz 1549. godine usporedit ćemo sadržaj tog teksta sa sadržajem konstitucija franjevac trećoredaca u Dalmaciji iz 1492. godine (u nastavku: *Konstitucije*) i vidjeti na koje bi nas zaključke mogle uputiti sličnosti i razlike tih dvaju tekstova.

Geneza *Generalia Statuta*

Dana 29. travnja 1549. Rodolfo Pio da Carpi, kardinal zaštitnik Trećega samostanskog reda sv. Franje, odobrio je u ime Svete Stolice, nazivajući ih „pravilom“ te kongregacije. Odobravajući ih traži od sve braće, sadašnje i buduće, da prihvate te norme života i potpuno ih opslužuju.² U posveti kardinalu zaštitniku fra Bonaventura da Vicenza, tadašnji generalni ministar franjevac trećoredaca na području Italije, šaljući *Generalia Statuta* na odobrenje, piše da se u Pravilu Nikole IV. iz 1289. godine za „braću i sestre Reda uzdržljivih ili od pokore, što ga je osnovao blaženi Franjo“ nalaze stvari koje su strane staležu redovnika i svećenika. Stoga su redovnici, franjevci trećoredci prethodnih generacija, piše on, na svojim kapitulima donijeli dekrete za uređenje svoga redovničkog života u pokorničkom redu sv. Franje. On je, pripremajući *Generalia Statuta* za odobrenje, postojeći tekst „dekretâ“ uredio i usavršio.³ Fra Bonaventura misli prije svega na dekrete koje je donio

---

¹ Tekst *Generalia Statuta* objavljen je u Veneciji 1551. Fotostatičku reprodukciju objavio je izdavač *Analecta TOR* u Rimu 1995. (v. prikaz tog fotostatičkog izdanja u: *Analecta TOR XXVII* (1996) 158: 274-276, rubrika „Bibliographia“). Latinski tekst dostupan je u: ANDREOZZI 1993, 316-332. *Generalia Statuta* objavljeni su, s opširnim i vrijednim komentarom, i u djelu Antonius De Sillis, *Studia originem, proVectum atque complementum Tertii Ordinis de Poenitentia S. Francisci concernentia*, Neapoli, 1621. Djelo je kao anastatičku reprodukciju izvornika objavio izdavač Franciscanum u Rimu 1997. godine. Antun Juranić, redovnik dalmatinske provincije, pet puta provincijal, preveo je *Generalia Statuta* i objavio ih 1788. u Rimu pod naslovom „Regula Tretoga reda S. O. Franciska. Za Provinciju od Dalmazie“. U Krku je novi prijevod istoga teksta objavljen 1901. u knjižici *Pravilo Samostanskoga Trećega Reda sv. Franje*, prevedenoj s talijanskog (*Regola del Terz' Ordine Claustrale di S. Francesco d' Assisi*, Rim, 1889.).

² Usp. *Regola del Terz' Ordine Claustrale di S. Francesco d' Assisi*, Rim 1889., IX, uvodna poruka generalnog ministra fra Emidija Maricottija (ANDREOZZI 1993, 290).

³ ANDREOZZI 1993, 289. Posveta fra Bonaventure da Vicenza kardinalu zaštitniku Rodolfu Piju da Carpi i kardinalov odgovor objavljeni su na početku izdanja *Generalia Statuta* (1549.), str. 2-5.

deveti generalni kapitul Trećega samostanskog reda sv. Franje u Italiji 1472., u Firenci, a konačno usvojio generalni kapitul 1475. godine.⁴

U kratkom predgovoru („Prooemium“) *Generalia Statuta* također se tvrdi se da se taj tekst temelji na odredbama donesenima na spomenutim generalnim kapitulima: „(...) sakupi se dne 15. svibnja 1475. sveobći Zbor u crkvi Sv. Marije jutarnje Dubrave (*Silvae Mattutinae*) Spoletske Biskupije, te svi prisutni priznaše shodnima Ustanove i Odredbe utanačene u Zboru držanom u Firenci [1472.], i, polag apostolskih povlastica, opsluživane i prokušane prošastih godina; te stoga odrediše, da u buduće ostanu kao zakon stalne i nepromjenljive; koje Odredbe sliede ovdje niže [u *Generalia Statuta*] poglavlje za poglavljem“.⁵

Tekst generalnih statuta (ustanova i odredbi) iz 1475. nije sačuvan. No poznati istraživači povijesti franjevac trećoredaca u Italiji potvrđuju da su ustanove i odredbe prihvaćene na generalnom kapitolu 1475. uključene u *Generalia Statuta* iz 1549. godine.⁶

Usporedba tekstova

Usporedili smo tekstove *Generalia Statuta* iz 1549. i *Konstitucija* iz 1492. polazeći od prvoga teksta jer je on (s obzirom na sadržaj, iako ne i s obzirom na konačnu formu) nastao zapravo prije *Konstitucija*, kao što je već rečeno. Usporedba tekstova pokazuje da među odredbama *Konstitucija* ima onih koje se može vidjeti kao primjenu odredbi iz *Generalia Statuta*, iz petnaest od trideset poglavlja toga zakonodavnog dokumenta⁷. Redoslijed „kapitulâ“ *Konstitucija* ne prati redoslijed „poglavljà“ vjerojatno zato što su odredbe usvojene na generalnom kapitolu 1475. u Italiji bile sedamdesetak godina kasnije, u pripremi za papinsko odobrenje, drugačije raspoređene. Fra Bonaventura da

---

⁴ Poslije ujedinjenja franjevac trećoredaca na području Italije ti su redovnici još na generalnom kapitolu 1469. godine u samostanu svetih Jakova i Filipa u Firenci nastojali „uskладiti Pravilo Nikole IV. s potpunim samostanskim životom koji su prihvatili odvajajući iz njega ono što više nije bilo primjereno (...) i dodajući ono što je zahtijevao samostanski redovnički život“ (*Regola del Terz' Ordine Claustrale di S. Francesco d' Assisi*, VII). Na kapitolu 1472. u Firenci „bili su sastavljeni generalni statuti koji su sadržavali bitne dijelove pravila Nikole IV. [iz 1289.] i kasnije apostolske povlastice“ (ANDREOZZI 1993, 246).

⁵ *Pravilo Samostanskoga Trećega Reda sv. Franje*, Krk, 1901., III.

⁶ Usp. ANDREOZZI 1993, 294; PAZELLI 1958, 186; TEMPERINI 1974, 87; 2005, 18.

⁷ Radi se o sljedećim poglavljima *Generalia statuta*: VIII., X., XI., XII., XIV., XV., XVIII., XIX., XX., XXI., XXII., XXIV., XXV., XXVI., i XXVII. (vidjeti *Prilog* u ovome radu).

Vicenza, sastavljač *Generalia Statuta*, piše kardinalu zaštitniku Reda da je nastojao „učiniti jasnijim ono što je bilo nejasno“.⁸

Među petnaest poglavlja *Generalia Statuta* za koja pretpostavljamo da su mogla bila polazište za priređivanje *Konstitucija* su ona koja se odnose na svagdašnji trećoredski redovnički život (primanje u red, zajedništvo redovničkih dobara i njihovo čuvanje, odjeća, izbjegavanje taštih i ispraznih stvari, sveta ispovijed i pričest, časoslov, poštovanje poglavara, ponašanje izvan samostana, šutnja, čuvanje tajni Reda). I fra Stjepan Ivančić prepoznaje da *Konstitucije* govore o tim pitanjima kad piše da su se „odnašale na obavljanje bogoslužja i redovskog ponašanja pojedinog redovnika bilo u domaćem bilo u vanjskom odnošaju“,⁹ odnosno da se radi o „nekojim naredbama“ koje se odnose „na moralno ponašanje trećoredskih redovnika u Dalmaciji, Kvarneru i Istri“.¹⁰ U *Konstitucijama* nema odredaba koje bi se oslanjale na prvih sedam poglavlja *Generalia Statuta*. To je i razumljivo s obzirom na sadržaj tih poglavlja (o generalnim i provincijskim kapitulima; o generalnom, provincijskom i samostanskom poglavaru; o samostanskom vikaru i učiteljima novaka). Za ta pitanja dalmatinski franjevci trećoredci vjerojatno nisu u tom vremenu imali potrebu usvajati odredbe kaznene naravi. U *Konstitucijama* nema niti odredbi povezanih sa sadržajem preostalih osam poglavlja *Generalia Statuta* (zavjeti, post, njegovanje bolesnika i sprovod preminulih, godišnje zadušnice, promaknuće redovnika u svete redove, tonzura, čitanje Pravila).

Najveće su kazne u *Konstitucijama* predviđene za sljedeća djela: udariti ministra (provincijala, 3. kap.); krivotvoriti, otvarati i zadržavati spise provincijala (6. kap.) Kazna za oba djela je: jedan mjesec u kladama i tri „dešipline“ tjedno; odrješenje je pridržano papi.¹¹ Za prekršaj ispovjedne tajne (8. kap.) predviđeno je trajno oduzimanje ovlasti za ispovijedanje i oduzimanje ovlasti za slavljenje svete mise na tri godine te jedan mjesec zatvora. Slijede kazne od petnaest dana u kladama za sljedeća djela: udariti gvardijana (4. kap.), ozloglašivanje brata (7. kap.), propovijedanje i ispovijedanje

---

⁸ ANDREOZZI 1993, 189.

⁹ IVANČIĆ 1910, 42.

¹⁰ IVANČIĆ 1910, 169.

¹¹ Klade su „naprava za okivanje i mučenje ljudi [staviti u klade]“ (*Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*, Zagreb, 2015.). Dešiplina (dišiplina), prema tal. *Disciplina*, svežanj je konopčića s čvorovima koji se koristio u nekim redovničkim redovima u bičevanju tijela, kao pokorničkom činu. Usp. *Lo Zingarelli 2000. Vocabolario della lingua italiana di Nicola Zingarelli* 1999, 559.

bez dopuštenja (17. kap.), otkrivanje samostanskih dogovora (27. kap.) i velika krađa (33. kap.). Najmanja kazna – osam dana u kladama – bila je predviđena za sljedeća djela: izostavljanje časoslova (1. kap.), otkrivanje tajni Reda (9. kap.) i veliki neposluh ministru (provincijalu, 24. kap.).

„Ustanove i odredbe“ iz 1475. – mogući referentni tekst za Konstitucije iz 1492.

Budući da među odredbama konstitucijâ dalmatinske provincije franjevaca trećoredaca iz 1492. (u nastavku: Konstitucije),¹² u njihovih 38 „kapitula“, ima i izravnih primjena odredbi iz *Generalia Statuta*, možemo pretpostaviti da su dalmatinski franjevci trećoredci prije priređivanja svojih *Konstitucija* poznavali i imali u vidu ustanove i odredbe usvojene na generalnom kapitolu franjevaca trećoredaca u Italiji 1475., koje su, kako je već rečeno, uključene u *Generalia Statuta* i čine njihov glavni, većinski sadržaj.¹³

Ta naša pretpostavka otvara pitanje jesu li postojali i kakvi su bili kontakti između franjevaca trećoredaca u Italiji i franjevaca trećoredaca u Dalmaciji u drugoj polovici 15. stoljeća. Dio talijanskih franjevaca trećoredaca na području Italije i franjevci trećoredci u Dalmaciji bili su u to vrijeme na istome političkom području Mletačke Republike.¹⁴ Poslije

¹² *Konstitucije* počinju riječima: „Ovo esu koštitationi bratie pokornih trêtoga reda b(la)ž(e)noga Frančiska provincie Dalmacie“ (IVANČIĆ 1910 /Druga knjiga: *Prilozi odnoseći se na povjest i na staro-slavenko bogoslužje oo. Samostanskog III Reda S. O. Franje u Dalmaciji, Kvarneru i Istri*/, 217).

¹³ Na primjer, odredba Konstitucija iz 1492. godine o ispovijedi fratara primjena je odredbe *Generalia Statuta* o istoj obvezi: „Hoćemo da se v'saki naš' brat' naše Provincie spovida na v'sako 15 dan' vazda“ (36. kapitul); „(...) naređujemo, da se naši redovnici svako petnaest dana, a i češće ako bi htjeli, ispoviedaju (...)“ (14. poglavlje *Generalia Statuta*); 18. kapitul Konstitucija – „Ki bi pošal' sam' po gradu, ili selu brez' proštenie, tomu pokora 3 dni v' kladi i tri dešipline“ – primjenjuje odredbu iz 21. poglavlja *Generalia Statuta*: „(...) naređujemo, da naši redovnici idu po dva, osobito po gradovima, varošim i selima gdje imamo samostana.“

¹⁴ Na kontakte franjevaca trećoredaca u Dalmaciji s franjevcima trećoredcima u Italiji upućuje slučaj spora, 1466. godine, između franjevaca opservanata i franjevaca trećoredaca u Dalmaciji u vezi s redovničkim odijelom. O tome P. Runje piše: „10. studenoga 1466. u Rabu rapski biskup Ivan Scaffa po nalogu Svete Stolice vodi sudski proces u vezi s odijelom franjevaca trećoredaca. Vikar franjevaca opservanata fra Bernardin tražio je preko Svete Stolice da franjevci trećoredci u provinciji Dalmaciji promijene odjeću jer je njihova tadašnja odjeća slična odjeći franjevaca opservanata. (...) S druge strane pojavljuje se na procesu fra Franjo, provincijal franjevaca trećoredaca u Provinciji Dalmaciji, koji je donio na ovaj sudski proces Pravilo svojega Reda, tj. Pravilo Nikole IV., i apostolsko pismo i dopis fra Salvatusa, generalnog ministra franjevaca trećoredaca u Italiji, u kojem piše kako treba izgledati odijelo franjevaca trećoredaca.“ Fra Salvatusu je dakle poznato da postoje redovnici franjevci trećoredci u Dalmaciji (RUNJE 2001, 114; usp. također: ANDREOZZI 1993, 439-444). P. Runje također tvrdi, na temelju dokumenata, da je fra Mihovil, član „reda od Pokore franjevac trećoredac iz Dalmacije“ 1466. godine išao u Rim i dobio vjerodostojni prijepis Pravila Nikole IV., koje je vrijedilo i za franjevece trećoredce. Usp. RUNJE 2012, 52.

generalnog kapitula franjevac trećoredaca u Italiji 1472. papa Siksto IV. priznaje samostalnost „braći Trećega reda svetoga Franje koji se nalaze u provinciji Dalmaciji“¹⁵ u odnosu na presizanja franjevac opservanata. Dvadesetak godina poslije papinskog priznanja franjevci trećoredci u Dalmaciji na kapitolu na Školjiću 1492. priređuju i usvajaju svoje „košticioni“ (*Konstitucije*). Možemo, kao što je već rečeno, pretpostaviti da su se fratri u ostvarenju te zadaće poslužili odredbama koje su usvojile trećoredske zajednice u Italiji (1475.), to jest da su im te odredbe u međuvremenu bile dostupne.

P. Runje¹⁶ je uvjeren da su franjevci trećoredci na Školjiću 1492. „sastavili Konstitucije po uzoru na druge i preuredili opće statute reda“: „I kako su naši glagoljaši imali vezu s trećoredskim zajednicama u Italiji, moguće je da je dio odredaba koje su vladale u Italiji prešao i u Konstitucije franjevac trećoredaca u provinciji Dalmaciji“.¹⁷

S. Ivančić u svojim *Poviestnim crtama* spominje da Josip Ferrari Cupilli u djelcu „I Francescani del III Ordine ed il loro Convento di Zara“ piše „da su god. 1492. bile prevedene na hrvatski Ustanove III. reda na porabu dalmatinskih redovnika“ i ustvrđuje: „Ne znamo, odakle je on to izcrpio“.¹⁸ No, kaže Ivančić u nastavku, možda Ferrari Cupilli pod nazivom „constituzioni“ misli na „Obćene naredbe“ iz 1475. „koje apoštolskom oblašću služe za Pravilo III. reda R. O.“¹⁹ Ako je Ferarri Cupilli tako mislio, bilo bi to potvrda naše pretpostavke da su dalmatinski franjevci trećoredci pri priređivanju svojih Konstitucija imali pri ruci „Obćene naredbe“ iz 1475. koje su im služile kao siguran temelj i polazište u toj zadaći. U tom bi slučaju „Ustanove III. reda“, kako piše Ferrari Cupilli, bile 1492. prevedene na hrvatski „na porabu dalmatinskih redovnika“ upravo zato da im budu od pomoći u priređivanju njihovih *Konstitucija*.

---

¹⁵ Papina povelja izdana je u Rimu 8. travnja 1473. Latinski tekst i prijevod na hrvatski objavljeni su u *Vjesniku franjevac trećoredaca* XI (1973) 1-6: 14-19.

¹⁶ RUNJE 2012, 201.

¹⁷ RUNJE 2001a, 191. N. Kolumbić također ostavlja mogućnost da su dalmatinski trećoredci pri priređivanju svojih *Konstitucija* imali neki uzorak: „Tekst Konstitucija sastavili su, možda i po ugledu na neke talijanske ili latinske tekstove, hrvatski trećoredci na neki način samostalno, prilagođujući ih svojim običajima, svojoj tradiciji i potrebama svoga vremena“ (KOLUMBIĆ 2001, 194).

¹⁸ Ime – „Kostiticioni“ dalo je povoda, smatra S. Ivančić, „da su i Ferrari Cupili i Ivan pop Brčić pogriješno napisali, da su te dobe bile prevedene na hrvatski redovske konstitucije“ (IVANČIĆ 1910, 169).

¹⁹ IVANČIĆ 1910, 42.

Na temelju usporedbe dvaju tekstova možemo također reći da S. Ivančić ima pravo kad tvrdi da *Konstitucije* iz 1492. nisu prijevod stranog teksta, nego da su izvorno hrvatske. Kapitul kao zakonodavno tijelo ne usvaja prijevod teksta sa stranog jezika, nego odredbe kojima se uređuje život jedne redovničke zajednice u određenom vremenu. P. Runje, na tragu ovog razmišljanja, ostavlja mogućnost da su te *Konstitucije* „preradba postojećih konstitucija u Redu“.²⁰ Ukazuje na nekoliko detalja u *Konstitucijama* koji bi mogli upućivati na to da su priređivane na temelju drugoga teksta. Npr. u 9. kapitulu *Konstitucija* govori se o tajnama Reda („tajna redovska“) i o sramoćenju Reda („pogrenie reda“). Ne govori se o tajnama i sramoćenju provincije nego *reda*, iako se radi o konstitucijama jedne provincije. Doista, u *Generalia Statuta* se kaže da bi odane tajne „mogle prouzrokovati sramotu ili štetu Redu“ (Poglavlje 25.: Tajne Reda ne valja odati). Takva formulacija 9. kapitula *Konstitucija* odaje, misli P. Runje, da su dalmatinski trećoredci taj dio teksta preuzeli iz nekog drugog pravnog dokumenta u kojem se dobro razlikovalo „red kao cjelinu i pojedine provincije kao teritorijalne pokrajine“.²¹ Taj drugi dokument za dalmatinske trećoredce mogle su biti samo „Obćene naredbe“ usvojene 1475. u Italiji.

Konstitucije iz 1492. – više od disciplinskog pravilnika

Ako Šimun Klimantović u svom prvom obredniku (1501. – 1512.) uz prijevod Pravila Nikole IV., temeljnoga duhovnog dokumenta za redovnike franjevece trećoredce, donosi i tekst *Konstitucija* iz 1492., zacijelo ih je smatrao dokumentom koji je, zajedno s pravilom, bio od temeljne važnosti za Provinciju, dokumentom oblikovao život redovnika dalmatinske provincije, a nije bio samo „disciplinski redovnički pravilnik“ (izraz fra Antuna Badurine), to jest dokument niže razine.²² Jednako važan status ovim *Konstitucijama* pridaje i o. Anton Juranić tri stoljeća kasnije, kad ih (uz manje izmjene) uključuje u pravilo franjevac trećoredaca kao novo, trideseto poglavlje od ukupno trideset i jednog,²³

---

²⁰ RUNJE 2001a, 192.

²¹ RUNJE 2001a, 192.

²² Usp. IVANČIĆ 1910, 42; *Iskoni bē slovo. Zbornik radova* 2001, 181.

dajući tom poglavlju naslov „Nadometak od vechie stvari potribnih na obsluxenje“.²⁴ Očito je da su *Konstitucije*, unatoč formi disciplinskog pravilnika, od početka bile dokument koji je, uz Pravilo Nikole IV., smatran bitnim, temeljnim i važnim dijelom zakonodavstva dalmatinske provincije i koji je utjecao na oblikovanje i praksu redovničkog života u njoj. S. Ivančić 1909. godine tvrdi da su kazne predviđene u Provinciji bile „u običaju sve do najnovijega doba“.²⁵

Zaključak

Generalia Statuta sadrži, donose "ustanove i odredbe" u novom, prerađenom i uređenom obliku, a prvotno su bile usvojene 1475. godine na generalnom kapitulju franjevac trećoredaca na području Italije. Ukazavši na veliku vjerojatnost postojanja kontakata između franjevac trećoredaca u Dalmaciji i franjevac trećoredaca na području Italije te utvrdivši povezanost mnogih odredbi *Konstitucija* iz 1492. s odredbama *Generalia Statuta*, može se pretpostaviti da su *Konstitucije* priređivane na temelju poznavanja „ustanova i odredbi“ koje su vrijedile za franjevce trećoredce na području Italije, usvojene na njihovu generalnom kapitulju dvadesetak godina ranije. Ako je do toga došlo, može se također lakše razumjeti zašto su dalmatinski franjevci trećoredci uvijek smatrali te konstitucije, uz Pravilo Nikole IV. na koje su se zavjetovali, temeljnim dokumentom za uređenje i normiranje svoga redovničkog života, unatoč njegovoj disciplinsko-kaznenoj naravi.

---

²³ *Regula Tretoga reda S. O. Frančiska Za Provinciju od Dalmazie*, Rim, 1788., 78-85.

²⁴ U toj je „Reguli“, na primjer, zabrana samostalnog izlaska iz samostana (18. kapitul *Konstitucija*) ovako formulirana: „Koibise possao klatiti po Gradu, illi po Selu, illi po Vilajtu prez dopuschenja, prez kumpagna, i prez potribbe, tomu pokora yedan dan u kamari, i yedna dessiplina“.

²⁵ IVANČIĆ 1910, 42.

DODATAK:

Usporedba teksta *Generalia Statuta* franjevac trećoredaca „Lombardske kongregacije” iz 1549. i Konstitucije franjevac trećoredaca „provincie Dalmacie“ iz 1492. godine

Generalia Statuta franjevac trećoredaca „Lombardske kongregacije” iz 1549.

Konstitucije franjevac trećoredaca „provincie Dalmacie“ iz 1492.

Poglavlje VIII. Koji se imaju primiti u Red.1. (...)

Naredbom zabranjujemo, da primi odjeću našega Reda (...) koji nije katolik, pravovjernik.

32 kap. Ki bi bil' apoštata i prišal' bi na pokoru, ima se držati do godišta za novicie, i v'saki petak' da govori svoi grih' pred' bratiom' za tu falu i v'saki petak' do godišta 1 dešiplina da mu se dae. I za 2 leti da nima oficienie niednoga meiu bratiom'.

Poglavlje X. Kod Redovnika ima biti sve zajedničko.

1. (...) naređujemo, da svi Redovnici naše Družbe (polag Apoštolskih povlastica) stanuju zajedno, obslužujuć zajedničko življenje; pa, bez dozvole Poglavarâ, nesmiju pridržati vlastita i posebna novca, niti pod izlikom da kupe časoslove, knjige ili koje mu drago druge stvari; dali svi moraju predati novac dotičnim Poglavarima, primili ga ili dobili na koji mu drago način.

13 kap. Ki bi tržil' s' česa bi bila ožura, tomu pokora da mu se vazmet' trg va opštinu za bratiu.

33 kap. Ki bi ukral' mostirskoga, ili bratskoga, ili inoga človika svitovnoga tomu pokora da vrnem' ča e ukral', a v' komun' toliko e da plati i 15 dan' v' kladi, i na treti dan dešiplina. Akoli bi se vešte krat' našal' va tom' grihu, imii mu se ta pokora duplati za v' sako kradenie. I ta pokora da stoi za veliku kraju: a za manše kradenie, manša pokora, kako bude vidjeti ministru ili vardienom z' bratiom'.

Poglavlje XI. O našoj Odjeći.

1. (...) predji naši htjedoše, da se mi na remetsku nosimo. Starajuć se mi za naš Red, naređujemo, da odjeća naših redovnika – polag apoštolskih povlastica – bude haljina do pete sa naplećnikom sprieda i straga šiljastim, koji straga mora sezati do pojasa. Kabanica pak neka bude po kroju plašta, bez ikakve razlike u obliku i boji, koja mora biti pepeljasta.

Poglavlje XII. Kloni se taštih i ispraznih stvari.

2. Stoga nemaju nikada prisustvovati plesu, igri i bilo kakvoj glumačkoj zabavi. Također nije im dozvoljeno prisustvovati svjetovnim prizorima i nepristojnim gozbama.

4. (...) Nek se čuvaju mržnje (...), ogovaranja i klevetanja.

5. Nije im podnipošto dozvoljeno držati ili nositi oružja.

2 kap. Ki bi hodil' brez' kapuča pred' ljudi svitovnimi, tomu pokora 1 dešiplina.

29 kap. Ki bi nosil' na sebi košulju zvanka nemošti, ili lancuni imil' i na nih spaval brez' proštenie, tomu pokora 1 dan v' kladi i edna dešiplina. Ako li se više krat' na nem' vidi košula, da mu se pokora ta dupla.

10 kap. Ki bi igral' na zard' ili na kar'te s' ludi svitovnimi ili s' bratiom', tomu pokora da plati tri libre i tri dni v' kladi i tri dešipline.

37 kap. Ki bi predival' imena bratu svomu inako nego mu e ime, tomu pokora edna dešiplina. Ako li veštekrat' učini ta škandal' imij' mu se pokora duplati.

31 kap. Ki bi bratu niki govor' postavil postmi (?) za ki je pokoru strpil', da mu se da ona pokora ku bin' brat trpil'.

30 kap. Ki bi oružie nosil' i u sebi držal brez' proštenie ministrova ili vardienova, tomu pokora 4 dni v' kladi i četiri dešipline i da zgubi oružie.

Poglavlje XIV. O Sv. Ispoviedi i Pričesti.

1. (...) Stoga mi cieneći najshodnijim odma doskočiti zlu, naređujemo, da se naši Redovnici svako petnaest dana, a i češće ako bi htjeli, ispovedaju kod svojih Poglavara ili kod drugih Svećenika od istih određenih, i nek ovrše zadanu im pokoru. Najvećom poniznošću i strahopočitanjem nek pristupe svetoj Pričesti svake prve Nedjelje u mjesecu (...).

3. Sliedeći su griesi pridržani Redovrhovniku ili njegovu Povjereniku i Redodržavnicima:

(...) Ozloglašenje iskrnjega.

(...)Odanje tajnâ Reda, te prekršaj isповjedne tajne.

Teško udarenje Klerikâ ili Redovnikâ.

36 kap. Hoćemo da se v'saki naš' brat' naše Provincie spovida na v'sako 15 dan' vazda, i da se pričestuju v'saki misec' vazda, oni ki nisu misnici. A ki bi se ne pomnil' spovidati i pričestivati kako e rečeno, tomu pokora da v'pada v' neposluh veliki vardienу svomu. A vardien' v'saki ako bi se ne pomnil' spovidati na v'sako 15 dan', tomu pokora da pada v' neposluh' veliki ministru svomu. I v'saki misnik' ki bi se ne pomnil' spovidati na v'sako 15 dan' kako est' rečeno, tomu pokora ka i vardienу.

7 kap. Ki bi list' napisal' na pogrenie brata, ili ričju rekal', tomu pokora 15 dan' v' kladi i na treći dan' dešiplina. 8 kap. Ki bi spovid' propovidal' pokikoli put', tomu pokora da mu se ima vzeti spovid' na veki, i misu za tri leta da ne govori, i jedan misec' v' pržuni da stojit'.

3 kap. Ki bi posegal' udorcem' na ministra, tomu pokora 1 misec' v' kladi, i črez' nedilju 3 dešipline, i ne mozi ga rišiti nego papa.

4. kap. Ki bi posegal' udorcem' na vardiena, tomu pokora pol' ča za ministra, i da ga imij' ministar rišiti.

5 kap. Ki bi vardien posegal' udorcem' na koga godi brata ki e profeš', tomu

Krivotvorenje pečata Redovrhovnikova ili njegovih Povjerenika, i Redodržavnikova; kao i zaustavljanje njihovih listova. (...)

Poglavlje XV. O izgovaranju Časoslova.

1. (...) Stoga mi, poslušni Bogu i Sv. Stolici, zapoviedamo da se svi Svećenici i Klerici našega Reda sakupe u crkvi i tu, polag obreda Rimske Crkve, izgovore kanoničke časove.

Poglavlje XVIII. O vježbanju u poniznosti i bogoljubnosti.

1. Oholim se Bog protiviti, kako čitamo u Svetom Pismu, a poniznim daje milost. Stoga je nama red biti poniznim, (...)

---

pokora 8 dan' v' kladi, i ako bi bil' udorac' do krvi imij mu se pokora ta duplati i kigodi bi ini brat' ki ni vardien i posegal bi udorcem' na kogakoli brata ki e profeš, tomu pokora kako i vardieniu ka jest više.

6 kap. Ki bi listi ministri falsal' ili brež negova dopustenie otvoril', ili ako bi e zadržal za svoju nepomnju, tomu pokora kako e više ot poseženie na ministra.

1 kap. Ki bi oficie ne govoril, tomu pokora 8 dan' v' kladi, i vsaki tad' suho da ji dokole e v' kladi i da vrši oficij b(o)ž(a)stveni, i ako bi se našlo potom' toga da ga ne govorit', za svaki dan' ne rečenje oficie b(o)ž(a)stvenoga 1 dešiplina i suho da ji ta dan'.

20 kap. Ki bi opsoval' inoga brata na kapituli, tomu pokora 2 dni v' kladi i dvi dešipline.

21 kap. Ki bi opsoval' inoga brata, tomu pokora 1 dešiplina i jedan dan suho.

22 kap. Ki bi opsoval' brata pred' priprostim ljudi, tomu pokora 3 dni v' kladi i tri dešipline.

Poglavlje XIX. O poštovanju Poglavara.

1. Nema dvojbe, da je nama poslušati Poglavare sa iskrenošću i poštovanjem. (...) Stoga strogo naređujemo, da se naše poglavare poslušaju i poštuju. 2. A onaj pak, koji ih nebi poslušao, častio ili bi ih uvriedio; te onaj koji bi im se usprotivio, osobito u prisutnosti Redovnika, drzovito im odgovorio ili im pogrdu kakvu dobacio, omalovažujući njihovu opomenu, kad bi od njih bio prikoren radi lenosti, tromosti, mlitavosti, nemarnosti ili radi druge koje pogrješke, – bit će kažnjen prema prestupku.

12 kap. Ki bi pustil' uznika iz' uz' klade brez' dopustenie, tomu pokora da gredet' na nega mesto, v negovu pokoru.

19 kap. Ki bi opsoval' sudca na kapituli ili ministra, tomu pokora 3 dni v' kladi i tri dešipline.

23 kap. Ki bi opsoval' inoga vardiena, tomu pokora 2 dni v' kladi i dvi dešipline. Ako li vardien' opsue brata, toliko e nemu pokora, 2 dni v' kladi i dvi dešipline.

24 kap. Ki bi učinil' veliki neposluh' ministru, tomu pokora 8 dni v' kladi i osam' dešiplin'.

25 kap. Ki bi učinil' mali neposluh' ministru, tomu pokora 1 dan v' kladi i edna dešiplina.

26 kap. Ki bi učinil' veliki neposluh' vardieniu, tomu pokora 3 dni v' kladi i tri dešipline.

Poglavlje XX. O skitalicam i klatežnjacima.

3. Skitalice i klatežnjake neka se kazni zatvorom.

15 kap. Ki bi pošal' va ini grad' brez proštenie, tomu pokora 2 dni v' kladi i dvi dešipline.

18 kap. Ki bi pošal' sam' po gradu, ili selu brez' proštenie, tomu pokora 3 dni v' kladi i tri

Poglavlje XXI. Kako se ima izlaziti iz samostana.

1. Isukrst zapovjedi svojim učenicima, da idu po dva u gradove i mjesta kamo imadjaše on poći; a to za našu pouku. Željni mi da sledimo njegove stope, naređujemo, da naši Redovnici idu po dva, osobito po gradovima, varošim i selima gdje imamo samostana.

2. Niti smiju izaći iz samostana bez dozvole Poglavarâ; i toli na odlazku, koli na povratku, dužni su pitati blagoslov.

Poglavlje XXII. Treba biti oprezni u primanju oblasti slušanja ispoviedi.

1. Iznajprije se je svakome Svećeniku čuvati, te se nebi primio teške službe ispovjednika, ako si nije sviestan svoje dobrote, učenosti, razboritosti, a osobito bogoljubnosti. (...)

2. (...) hoćemo i naređujemo, da nijedan Svećenik našega Reda nismije slušati ispoviedi svjetovnjaka, ako ga nebi prije na to ovlastio Redovrhovnik ili njegov Povjerenik ili pak Redodržavnik.

17 kap. Ki bi pripovidal' ili spovidal' brez proštenie: ili bi se spovidal' priprostu popu brez dopuštenie, ili bi se karal' s kim' godi pred' priprostimi, tomu pokora 15 dan v' kladi, i osam' dešiplini.

3. Dopušteno je ipak samostanskim Poglavarima, da odrede svećenike, koji će ispoviedati Redovnike njihovih obitelji, polag propisa sadržanih u drugim naredbama.

4. Poviše neka se nitko ne usudi javno propovidati rječ Božju bez dozvole Poglavara.

Poglavlje XXIV. O šutnji.

1. (...) Brbljanje i ludo vikanje smetaju razmatranju, molitvi i nauku. Radi česa zapoviedamo našim Redovnicima, da šute u crkvi, osobito za službe božje, nek šute u blagovaonici, eda prisutni uzmognu lakše čuti, što se čita, pošto hoćemo, da se neprestano čita dok se jede; nek šute u spavaonici i u sobi ob noć, a i ob dan u doba opredieljeno za učenje, počinak i molitvu.

2. Ako bi pak tko morao u pomenuto doba govoriti o kojem važnom poslu, dopuštamo da to čini, ali samo kratko i tiho.

Poglavlje XXV. Tajne Reda ne valja odati.

1. (...) zato zabranjujemo svim našim Redovnicima bili u kakvoj mu

38 kap. Ki bi govoril' za stolom' bez 'proštenie, kada se obedva ali vičera, tomu pokora: Nedaite mu vino piti on' dan' za onim idenijem'. Ako bi po tom' toga bez' proštenie govoril' blagujući, pokora mu edna dešiplina. Po tom' toga ako veštekrat' prestupi tu zapovid', imii mu se ta pokora duplati.

9 kap. Ki bi tajna redovska propovidal' svitovnim' ljudem' ča bi bilo na pogrenie reda, tomu pokora 8 dan' v' kladi i tri dešipline, i da nima imiti glasa v' kapituli i ako bi se vešte krat'

drago časti, i položaju, da ne izdaju naše obiteljske stvari; te i stvari odlučene u Redovrhovnim ili Redodržavnim zborovima; pa i sve ostale, koje bi – odane – mogle prouzrokovati sramotu ili štetu Redu.

2. A kad bi tko, inače postupajuć prekršio ove naše naredbe, neka za tri dana posti o kruhu i vodi, sjedeći na tlu pred Redovnicima koji sjede za stolom, te u svaki od ta tri dana neka se prije objeda trapi, prema redovničkom običaju, tako dugo koliko treba da se izmoli jednom Psalam Pomiluj... Ako bi tko teže sgriješio, nek bude teže i kažnjen, pošto je pisano, da kazna mora odgovarati griehu.

Poglavlje XXVI. Treba se čuvati pogibeljna i sumnjiva prijateljavanja.

1. (...) Stoga naređujemo i zabranjujemo svim našim Redovnicima, da dozvole ikojoj ženi unići u naše kuće, a osobito u sobe. Pa ni djeci nemaju dozvoliti da pristupe u spavaonice.

našal' va tomu grihu, da mu se ima pokora duplati.

14 kap. Ki bi pošal' na pravdu pred' svitovnoga sudca, brez proštenie svoga starišine, tomu pokora 2 dni v' kladi i dvi dešipline.

16 kap. Ki bi prisegal' kadi godi brez' proštenie svoga starega, tomu pokora 2 dni v' kladi i dvi dešipline.

27 kap. Ki bi propovidal' riči ili učenje, ča se bratie dogovore i učine meju sobom na kapituli ili inda, tomu pokora 15 dan v' kladi. v' kruhu i o vodi, i v' saki dan' dokle e v' kladi po ednu dešiplinu da mu se da.

28 kap. Ki bi pošal' pitati koga godi svidočanstva... ljutih' svitovnih' brez' proštenie, tomu pokora više rečena od propovidanie ričih redovskih'.

---

11 kap. Ki bi imil opštinu sa zlimi ženami, ke su zla glasa ali bi sumna od' nih', tomu pokora 15 dan' v' kladi, i na treći dan' dešiplina i suho da ji. A tovariš negov' ki bi znal' negovo opštenje s' takovimi ženami i tael bi ga, da ima prieti pokoru njegovu ka est više kako i on'.

Poglavlje XXVII. Treba uzdržati Samostanska dobra.

1. (...) zabranjujemo Poglavarima našega Reda prodati, prenesti, uzajmiti ili bilo kako založiti toli nepokretna dobra, koli dragociene pokretnine (...) – bez privole barem većine redovske obitelji onog Samostana, komu dotične stvari pripadaju. Tim manje smiju to učiniti ili pokušati da učine podređeni Redovnici – pa bili i svi složni – bez dozvole Redovrhovnika.

3. Ako bi pak od potrebe bilo u našim samostanima graditi ili popraviti štogod uz znatniji trošak, Poglavarima nije to dozvoljeno učiniti bez privole Redovrhovnika ili njegova Povjerenika.

34 kap. Ki bi za superbiu čagod' razbil', ili kogodi ino zlo učinil' od' opštenskih' riči ili kadi godi indi, tomu pokora 5 dan' v' kladi o suhu kruhu i o vodi: i ta plati onu robu četvero duplu. A ča bi nehotešti razbil', da rečet' svoj grih', i da primet pokoru ka mu se dast'.

35 kap. Ne ćemo da se fabrika brez' proštenie, to jest' brez svita bratie.

IZVORI I LITERATURA

Izvori:

DE SILLIS, Antonius, *Studia originem, provectum atque complementum Tertii Ordinis de Poenitentia S. Francisci concernentia* (Neapoli 1621), ed. Lino TEMPERINI, Roma: Franciscanum, 1997. /riproduzione anastatica/

Iz naše prošlosti: Povelja pape Siksta IV. o Trećem samostanskom redu svetoga Franje (1473.), *Vjesnik franjevac trećoredaca* XI (1973) 1-6: 14-19. (tri dokumenta na latinskom i prijevodi na hrvatskom jeziku; dokumente preveo fra Stanko Josip ŠKUNCA, OFM)

JURANIĆ, Antun, *Regula Tretoga Reda S. O. Françiska za Provinciju od Dalmazie na slavu Isuss, Marie i S. O. Françiska prinessena iz talijanskoga na jazik slovinski po ~*, Rim: Anton Fulgoni, 1788.

Pravilo Samostanskoga Trećega Reda sv. Franje, Krk, 1901.

Regola del Terz' Ordine Claustrale di S. Francesco d' Assisi, Roma, 1889.

Literatura:

ANDREOZZI, Gabriele, *Il Terzo Ordine Regolare di San Francesco nella sua storia e nelle sue leggi*, vol. I, Roma: Franciscanum, 1993.

****Generalia Statuta, Analecta TOR* XXVII (1996) 158: 274-276.

Iskoni bê slovo. Zbornik radova o glagoljici i glagoljašima zadarskog kraja i crkvi Svetog Ivana Krstitelja, ur. Antun BADURINA, Zagreb: Provincijalat franjevac trećoredaca (Novaja i vethaja, knj. 7) i Kršćanska sadašnjost, 2001.

IVANČIĆ, Stjepan, *Povjestne crte o samostanskom III. Redu sv. o. Franje po Dalmaciji, Kvarneru i Istri i poraba glagolice u istoj redodržavi*, Zadar: Odlikovana Tiskarna E. Vitaliani, 1910.

KOLUMBIĆ, Nikica, Konstitucije franjevac trećoredaca kao književnojezični hrvatski spomenik, u: *Iskoni bê slovo. Zbornik radova o glagoljici i glagoljašima zadarskog kraja i crkvi Svetog Ivana Krstitelja*, ur. Antun BADURINA, Zagreb: Provincijalat franjevac trećoredaca (Novaja i vethaja, knj. 7) i Kršćanska sadašnjost, 2001., 194-198.

Lo Zingareli 2000. Vocabolario della lingua italiana di Nicola ZINGARELLI, (dodicesima edizione), Bologna: Zanichelli, 1999.

PAZZELLI, Raffaele, *Il Terz'ordine regolare di s. Francesco attraverso i secoli*, Roma: Curia Generalizia dell'Ordine (Rielaborazione critica e sviluppo dell'opera storica del p. Raniero Luconi T.O.R.), 1958.

RUNJE, Petar, *Pokornički pokret i franjevci trećoredci glagoljaši (XIII. – XVI. st.)*, Zagreb: Provincijalat franjevac trećoredaca (Novaja i vethaja, knj. 8), Kršćanska sadašnjost, 2001.

RUNJE, Petar, Fra Šimun Klimantović i Konstitucije 1492., u: *Iskoni bê slovo. Zbornik radova o glagoljici i glagoljašima zadarskog kraja i crkvi Svetog Ivana Krstitelja*, ur. Antun BADURINA, Zagreb: Provincijalat franjevac trećoredaca (Novaja i vethaja, knj. 7) i Kršćanska sadašnjost, 2001.(a), 183-193.

RUNJE, Petar, *Prema izvorima II. Rasprave i članci o hrvatskim franjevcima trećoredcima glagoljašima*, ur. i prir. Tomislav GALOVIĆ, Krk – Zagreb: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 68. Posebno izdanje, sv. 61.) i Provincijalat franjevac trećoredaca glagoljaša (Biblioteka Novaja i vethaja, knj. 9), 2012.

TEMPERINI, Lino, La regola del Terzo Ordine Regolare di san Francesco dalle origini ai nostri giorni, *Analecta TOR XIII* (1974) 123: 73-95.

TEMPERINI, Lino, Un manoscritto inedito nel contesto della legislazione TOR, *Analecta TOR* XXXVI (2005) 174: 7-44.

Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika, gl. ur. Ljiljana JOJIĆ, Zagreb: Školska knjiga, 2015.

Fr. Zvonimir BRUSAC

Constitutions of the Third Order Franciscan “provincie Dalmacie” from 1492 and the *Generalia Statuta* of the “Lombard Congregation” from 1549

Summary

After shedding light on the genesis of the “*Generalia Statuta sive Decreta Fratrum Tertii Ordinis Sancti Francisci de poenitentia nuncupati, regularis observantiae congregationis Longobardae in habitu heremitico degentium*” from 1549, this paper will feature a comparison of that text with the content of the ‘constitutions’ of the Third Order Franciscans in Dalmatia from 1492 to ascertain which conclusions may be drawn from the similarities and differences between these two texts. The *Generalia Statuta* contains, in its new, revised and edited form, “the institutions and provisions” adopted in 1475 at the general chapter of the Third Order Franciscan in the territory of Italy. Based on the high likelihood that contacts had existed between the Third Order Franciscans in Dalmatia and their counterparts in Italy’s territory and the verified links between many provisions of the 1492 ‘Constitutions’ and the provisions of the *Generalia Statuta*, it may be assumed that the former was compiled on the basis of familiarity with the “institutions and provisions” that applied to the Third Order Franciscans in Italian territory that were adopted at their general chapter held roughly twenty years prior. If this had in fact happened, it is then also easier to understand why the Dalmatian Third Order Franciscans always considered their constitutions, together with the rules of Count Nikola IV on which they had sworn an oath, the fundamental document for the organization and regulation of their monastic life, despite their form as a disciplinary / penal monastic codes.

Key words: Third Order Franciscans, Constitutions of the Third Order Franciscans of the “provincie Dalmacie” from 1492, *Generalia Statuta* of the “Lombard Congregation” from 1549.